

Izbori 2015.: jesmo li ušli u razdoblje nestabilnosti i nepreglednosti?

Višeslav Raos

Izbori za osmi saziv Sabora svakako nekim svojim karakteristikama odudaraju od dosadašnjih parlamentarnih izbora u Hrvatskoj

Izbori za osmi saziv Sabora možda ne zaslužuju epitet "kritični", budući da njima nije došlo do "kratkotrajnih, ali vrlo jakih lomova u tradicionalnim obrascima ponašanja birača" (Kasapović 2003: 208), no svakako nekim svojim karakteristikama odudaraju od dosadašnjih parlamentarnih izbora u Hrvatskoj. U ovome radu ćemo se posvetiti detaljnoj analizi rezultata izbora održanih 8. studenog 2015. godine te zatim pokušati na nekoliko parametara provjeriti u kolikoj mjeri ovi izbori odstupaju od prethodnih izbornih ciklusa održanih u posljednjih petnaest godina, tj. od uvođenja razmjernih izbora sa zatvorenim (od ovih izbora i neblokiranom) listama u višemandatnim izbornim okruzima.

Šarolike koalicije

Obrasci izborne ponude (u smislu grupiranja političkih stranaka, a ne u smislu sadržaja izbornih programa) na ovim izborima djelomično se nastavljaju na oblike čiji smo razvoj mogli pratiti na lokalnim izborima 2013. te na europskim izborima 2013. i 2014. godine. Hrvatska demokratska zajednica je, počevši od dopunskih izbora za hrvatske zastupnike u Europskom parlamentu 2013. i suradnje s HSP-om dr. Ante Starčević i BUZ-om, sukcesivno širila broj stranaka koje je privukao na zajedničku listu da bi naposljetku u rujnu 2015. formirala Domo-ljubnu koaliciju s čak sedam drugih stranaka, među kojima su se, osim već spomenutih stranaka, našli HSL i HSS, no i neke izrazito male, izvanparlamentarne stranke, koje samostalno ne bi uspjele osvojiti saborske mandate (HRAST, HDS, ZDS). Ovakvom

Tablica 1. Analiza rezultata izbora 2015., I.-X. izborna jedinica¹

	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	Ukupno I.-X.	Ukupno I.-X. %
Registrirani birači	336.961	380.485	348.082	303.173	329.855	321.179	392.016	357.567	397.793	396.286	3.563.397	
Dani glasovi	235.808	233.160	211.283	191.974	196.804	204.264	258.150	217.267	238.905	248.758	2.236.373	
Nevažeci glasovi	2.683	3.871	4.572	3.606	4.066	3.625	4.337	3.882	4.371	3.962	38.975	
Nevažeci glasovi %	1,14%	1,66%	2,16%	1,88%	2,07%	1,77%	1,68%	1,79%	1,83%	1,59%	1,74%	
Važeći glasovi	233.125	229.289	206.711	188.368	192.738	200.639	253.813	213.385	234.534	244.796	2.197.398	
Izlazak %	69,98%	61,28%	60,70%	63,32%	59,66%	63,60%	65,85%	60,76%	60,06%	62,77%	62,76%	
Domoljubna koalicija ^a	60.697^f	76.461	50.578	67.805	88.760	66.096	81.092	37.356	116.195	101.586	746.626	33,98%
Hrvatska raste ^b	91.262	74.488	101.594	55.077	49.268	70.925	88.102	80.467	60.944	70.782	742.909	33,81%
Most	42.880	30.097	16.339	20.156	22.069	28.002	39.854	22.432	35.473	45.151	302.453	13,76%
Živi zid	7.895	10.471	10.871 ^g	9.379	7.571	8.851	14.690	11.013	7.244	6.892	94.877	4,32%
Bandić Milan 365 ^c	10.656	18.164	4.066	1.992	4.310	11.456	13.485	5.574	2.923	1.675	74.301	3,38%
IDS ^d								42.193			42.193	1,92%
HDSSB				21.849	8.594						30.443	1,39%
Uspješna Hrvatska ^e	2.365	1.440	13.314	1.613	2.411	3.583	2.138	3.634	1.931	2.144	34.573	1,57%
Predstavljeni birači	215.755	211.121	196.762	177.871	182.983	188.913	239.361	202.669	224.710	228.230	2.068.375	
Nepredstavljeni birači ^h	17.370	18.168	9.949	10.497	9.755	11.726	14.452	10.716	9.824	16.566	129.023	5,87%
Iskorišteni glasovi	194.839	199.210	181.825	164.887	160.097	176.479	223.738	182.448	212.612	217.519	1.913.654	
Propali glasovi	38.286	30.079	24.886	23.481	32.641	24.160	30.075	30.937	21.922	27.277	283.744	
Propali glasovi %	16,42%	13,12%	12,04%	12,47%	16,94%	12,04%	11,85%	14,50%	9,35%	11,14%	12,91%	

Izvor: izračun Gorana Čulara prema podacima Državnog izbornog povjerenstva (2015a)

^a Domoljubnu koaliciju, uz Hrvatsku demokratsku zajednicu (HDZ), čine još Hrvatska stranka prava dr. Ante Starčević (HSP AS), Hrvatska seljačka stranka (HSS), Hrvatska socijalno liberalna stranka (HSL), Blok umirovljenici zajedno (BUZ), Hrast – pokret za uspješnu Hrvatsku (HRAST), Hrvatska demokrišćanska stranka (HDS) te Zagorska demokratska stranka (ZDS).

^b Koaliciju Hrvatska raste, uz Socijaldemokratsku partiju Hrvatske (SDP), čine još Hrvatska narodna stranka – liberalni demokrati (HNS), Hrvatski laburisti – stranka rada (HL), Hrvatska stranka umirovljenika (HSU), Autohtona hrvatska seljačka stranka (A-HSS) te Zagorska stranka (ZS).

^c Koaliciju predvođenu strankom Bandić Milan 365 – stranka rada i solidarnosti, čine i Demokratska prigorsko-zagrebačka stranka (DPS), Demokratska stranka žena (DSŽ), Hrvatska europska stranka (HES), Hrvatska radnička stranka (HRS), Hrvatska stranka zelenih – eko savez (Zeleni), Istarski demokrati – Democratici istriani (ID-DI), Međimurska stranka (MS), Nezavisni seljaci Hrvatske (NSH), Novi val – stranka razvoja (Novi val), Stranka umirovljenika (SU), Umirovljenička demokratska unija (UDU), Zeleni savez (Zeleni) i Zelena stranka (ZS).

^d Istarski demokratski sabor (IDS) je na izbore izašao sa zajedničkom listom s Primorsko-goranskim savezom (PGS) i Listom za Rijeku (RI), pod nazivom "Pravo na svoje".

^e Koaliciju Uspješna Hrvatska čine Naprijed Hrvatska! – progresivni savez Ive Josipovića, Narodna stranka – reformisti (Reformisti), Stranka hrvatskih umirovljenika (Umirovljenici), Zeleni forum te Dubrovački demokratski sabor (DDS).

^f Masno otisnuti brojevi glasova po izbornim jedinicama odnose se na iskorištene glasove, tj. one koji su nakon postupka preračunavanja glasova u mandate rezultirali osvojenim mandatima za navedene liste.

^g Kurzivno otisnuti brojevi glasova po izbornim jedinicama odnose se na glasove za liste koje su prošle izborni prag, ali koji nakon provedenog postupka preračunavanja u mandate nisu rezultirali osvojenim mandatima za navedene liste.

^h Nepredstavljeni birači su svi birači koji su glasovali za liste koje nisu osvojile mandate, dok su propali glasovi svi glasovi koji nisu rezultirali osvojenim mandatima u pojedinim izbornim jedinicama.

U deset izbornih jedinica osam je lista osvojilo mandate, s time da je samo listama Domoljubne koalicije, Hrvatske raste i Mosta to pošlo za rukom u svakoj od izbornih jedinica

koalicijskom politikom je Tomislav Karamarko nastavio praksu Jadranke Kosor, koja je na izborima 2011. po prvi put od osnutka

stranke na parlamentarnim izborima HDZ uvela u koaliciju i to s izrazito malenim partnerima kojima je na ovaj način omogućila "šlepanje" u Sabor. Nasuprot tome, Kukuriku koaliciju (izvorno SDP-HNS-IDS-HSU), koja je činila vladinu većinu od 2011. do 2015., napušta IDS, koji je nakon sukoba s SDP-om koji je eskalirao na lokalnim izborima 2013., na kojima su socijaldemokrati za kandidata za mjesto istarskog župana bili poduprli bivšeg IDS-ovog zastupnika Damira Kajina, odlučio izaći na parlamentarne izbore u koaliciji s dvjema drugim regionalističkim strankama koje se natječu u VIII. izbornoj jedinici, Primorsko-goranskim savezom (PGS) i Listom za Rijeku. Umjesto IDS-a, koaliciji predvođenoj SDP-om, koja je za potrebe ovih izbora preimenovana

Tablica 2. Analiza rezultata izbora 2015., XII. izborna jedinica

	Srpska nacionalna manjina	Mađarska nacionalna manjina	Talijanska nacionalna manjina	Češka i slovačka nacionalna manjina	Austrijska, bugarska, njemačka, poljska, romska, rumunjska, rusinska, ruska, turska, ukrajinska, vlaška i židovska nacionalna manjina	Albanska, bošnjačka, crnogorska, makedonska i slovenska nacionalna manjina	Ukupno
Registrirani birači	129.683	9.129	10.312	6.456	14.093	26.774	196.447
Dani glasovi	18.976	4.475	2.447	2.127	4.694	4.764	37.483
Nevažeći glasovi	398	59	26	17	74	50	624
Nevažeći glasovi %	2,10%	1,32%	1,06%	0,80%	1,58%	1,05%	1,66%
Važeći glasovi	18.578	4.416	2.421	2.110	4.620	4.714	36.859
Izlazak %	14,63%	49,02%	23,73%	32,95%	33,31%	17,79%	19,08%
Izabrani zastupnici	Milorad Pupovac (SDSS) Mile Horvat (SDSS) Mirko Rašković (SDSS)	Šandor Juhas (Savez mađarskih udruga)	Furio Radin (kandidat grupe birača)	Vladimir Bilek (kandidat grupe birača)	Veljko Kajtazi (Udruga za promicanje obrazovanja Roma u RH "Kali Sara")	Ermina Lekaj Prljaskaj (Forum albanskih intelektualaca, Kulturna udruga albanske nacionalne manjine Zadar, Zavičajna udruga "Hasi", Udruga Kosovara u RH – Kosova)	

Izvor: izračun Gorana Čulara prema podacima Državnog izbornog povjerenstva (2015a)

u Hrvatska raste, pridružili su se Laburisti, koji su svoje približavanje socijaldemokratima bili započeli čim je Dragutina Lesara na čelu stranke naslijedila Nansi Tireli, kao i dvije male izvanparlamentarne stranke (A-HSS i ZS). Koalicijom s ovako velikim brojem stranaka SDP je odgovorio na trend okrupnjavanja velikih predizbornih koalicija koji je započeo HDZ.

Velika imena i male stranke

S puno pompe, na ove izbore izašle su i stranke nastale fragmentacijom na lijevom centru. Nakon neuspjeha u predsjedničkom reizboru, Ivo Josipović se odlučio ne vratiti u SDP, već osniva vlastitu stranku pod imenom Naprijed Hrvatska! – progresivni savez Ive Josipovića. Ova stranka pak na parlamentarne izbore izlazi pak u koaliciji s Narodnom strankom – reformistima, odnosno sa strankom koja je nastala odvajanjem dijela članova HNS-a okupljenih oko bivšeg prvog podpredsjednika vlade i bivšeg predsjednika HNS-a Radimira Čačića. Na listi ove koalicije kao neovisni kandidat našao se i Slavko Linić, bivši istaknuti član SDP-a i bivši podpredsjednik vlade. Nakon fijaska na prethodnim parlamentarnim izborima, zagrebački gradonačelnik Milan Bandić ponovno se okušao u nacionalnoj izbornoj areni, no ovaj put je osnovao stranku čije ime stavlja naglasak na njegovu osobnu prepoznatljivost (Bandić Milan 365 – stranka rada i solidarnosti) te oko nje okupio koaliciju malih, izvanparlamentarnih stranaka. Među tim strankama našli su se i Istarski demokrati nekadašnjeg istaknutog IDS-ovca Damira Kajina te Novi val – stranka razvoja Ljube Jurčića, SDP-ovog kandidata za predsjednika vlade na izborima 2007. godine. Naposljetku, bili su ovo i prvi parlamentarni izbori na kojima se natjecao OraH Mirele Holy koji je u mjesecima uoči izbora, barem sudeći prema mjesečnim istraživanjima javnoga mnijenja, privlačio značajan postotak birača na lijevom centru broj 24 - prosinac 2015.

i ljevici razočaranih Milanovićevom vladom. Ono što je zajedničko svim ovim listama jest da su njihovi istaknuti predstavnici svi odreda pred izbore tvrdili kako će baš oni biti presudni za formiranje parlamentarne većine. Pa ipak, kako će pokazati sama analiza izbornih rezultata, za neke od ovih zvučnih imena ovi izbori označili su kraj političke karijere ili pak gubitak stvarne političke težine.

Bez jasnog pobjednika

Kao što je vidljivo iz *tablice 1*, ukupna izlaznost u deset nacionalnih izbornih jedinica bila je 62,76 posto, što je neznatno manje nego što je birača s prebivalištem u Hrvatskoj izašlo na izbore prije četiri godine (63,82 posto, Čular 2013: 10). Nakon što se u javnosti razvila široka, no počesto nestručna rasprava o potrebi inoviranja i reformiranja izbornog sustavate nakon što su se svi zagovaratelji promjena složili upravo oko mogućnosti davanja preferencijskog glasa unutar kandidacijskih lista, na ovim parlamentarnim izborima je po prvi put omogućeno iskazivanje preferencija, te smo time iz sustava zatvorenih i

Trendovi stvaranja širokih predizbornih koalicija rezultirali su okrupnjavanjem, odnosno konsolidacijom izborne ponude

blokiranih lista prešli u sustav zatvorenih i neblokiranih lista koje omogućavaju ponešto veću personaliziranost kako na razini izborne ponude, tako i na razini iskazivanja biračkih preferencija. Usprkos nekim javno izrečenim mišljenjima kako će

Tablica 3. Analiza ukupnih rezultata izbora 2015.

	ukupno I.-X.	XI.	XII.	I.-X.+XII.	Ukupno	Postotak
Registrirani birači	3.563.397	28.944	196.447	3.759.844	3.788.788	
Dani glasovi	2.236.373	28.917	37.483	2.273.856	2.302.773	
Nevažeći glasovi	38.975	392	624	39.599	39.991	
Nevažeći glasovi %	1,74%	1,36%	1,66%	1,74%	1,74%	
Važeći glasovi	2.197.398	28.525	36.859	2.234.257	2.262.782	
Izlazak %	62,76%	99,91%	19,08%	60,48%	60,78%	
Domoljubna koalicija	746.626	24.444			771.070	34,08%
Hrvatska raste	742.909				742.909	32,83%
Most	302.453	1.111			303.564	13,42%
Živi zid	94.877				94.877	4,19%
Bandić Milan 365	74.301	1.226			75.527	3,34%
IDS	42.193				42.193	1,86%
HDSSB	30.443				30.443	1,35%
Uspješna Hrvatska	34.573	332			34.905	1,54%
Predstavljeni birači	2.068.375	27.113			2.095.488	
Nepredstavljeni birači	129.023	1.412			130.435	5,76%
Iskorišteni glasovi	1.913.654	24.444			1.938.098	
Propali glasovi	283.744	4.081			287.825	
Propali glasovi %	12,91%	14,31%			12,72%	

Izvor: izračun Gorana Čulara prema podacima Državnog izbornog povjerenstva (2015a)

uvođenje preferencijskog glasovanja rezultirati većim brojem nevažećih listića, pa i potencijalnim izbornim prijeverama (putem namjernog zaokruživanja više kandidata na različitim listama, kako bi se listić učinio nevažećim), postotak nevažećih listića nije narastao te je samo u dvije izborne jedinice (III. i V.) bio iznad dva posto. Velika većina birača doista je i iskoristila mogućnost iskazivanja preferencije za pojedinog kandidata ili kandidatkinju, no visok prag unutar liste koji je bilo potrebno zadovoljiti da bi se "preskočilo" zadani poredak (10 posto), kao i činjenica da birači najviše poznaju istaknute stranačke prvake čija su se imena ionako našla na vrhu liste, rezultirao je time da ova inovacija unutar postojećeg izbornog modela nije imala značajnog utjecaja na sâm ishod izbora. Trebat će proći još koji izborni ciklus kako bismo mogli procijeniti učinke preferencijskog glasovanja, kako na unutarstranačku dinamiku, izbornu strategiju i izbornu kampanju, tako i na biračko ponašanje. Preferencijski glas iskoristilo je 72 posto birača Domoljubne koalicije, s time da su HDZ-ovi kandidati privukli 87 posto svih danih preferencija unutar te liste, te 68 posto birača koalicije Hrvatske raste, od čega su oko 80 posto preferencijskih glasova dobili kandidatkinje i kandidati iz redova SDP-a (Bagić 2015a).

Ranije spomenuti trendovi stvaranja širokih predizbornih koalicija rezultirali su okrupnjavanjem, odnosno konsolidacijom izborne ponude. Naime, nasuprot izborima 2011. godine, kada se ukupno (od I. do XI. izborne jedinice) natjecalo 313 lista

(65,2 posto samostalnih stranačkih lista, 25,9 posto koalicijskih stranačkih lista te 8,9 posto neovisnih lista), na ovim izborima natjecalo se 166 lista, od čega 58,4 posto samostalnih stranačkih lista, 38,6 posto koalicijskih stranačkih te 3 posto neovisnih lista (Državno izborni povjerenstvo 2015b). Dakle, ukupna izborna ponuda je upola manja, a udio koalicijskih lista je značajno narastao. Uz izrazito veliku izbornu ponudu, prethodne parlamentarne izbore bio je obilježio i rekordno visok postotak nepredstavljenih birača (18,5 posto), dok je, analogno tome, na ovogodišnjim izborima reducirana izborna ponuda imala za posljednju i značajno smanjenje postotka nepredstavljenih birača, kojih je bilo 5,87 posto (*tablica 1*), tek nešto malo više nego li na izborima 1990. godine, nakon kojih je krenuo trend rasta broja izbornih natjecatelja, broja parlamentarnih stranaka te postotka nepredstavljenih birača (usp. Čular 2013: 6). Osim okrupnjavanja lijevog i desnog centra oko Hrvatske raste, odnosno oko Domoljubne koalicije, pad udjela nepredstavljenih birača podosta je povezan i s neobično velikim brojem mandata koji je osvojila trećeplasirana lista – Most nezavisnih lista, o čijem rezultatu ćemo kasnije nešto više reći.

U deset izbornih jedinica osam je lista osvojilo mandate, s time da je samo listama Domoljubne koalicije, Hrvatske raste i Mosta to pošlo za rukom u svakoj od izbornih jedinica. Ujedno su ovo i jedine tri liste koje su na nacionalnoj razini prešle 5 posto glasova. U tri slučaja je lista prešla izborni prag, no nakon provedenog postupka preračunavanja glasova u mandate u

Tablica 4. Uspjeh izvanparlamentarnih stranaka na izborima 2015.

	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	Ukupno I.-X.	Ukupno I.-X. %	XI.	Ukupno	Postotak
U ime obitelji	3.478	3.273	890	2.519	1.930	2.300	2.807	1.707	2.128	2.397	23.429	1,07% ^a	437	23.866	
HKS/HSP/OS	701	940	596	1.501	2.682	1.724	1.262	666	1.411	2.497	13.980		121	14.101	
A-HSP	556	1.316	1.228	1.062	1.999	1.152	1.363	926	1.383	914	11.899		128	12.027	
HZ	276	465				508	296		1.003	1.939	4.487			4.487	
BDSH	251		464	449			481				1.645			1.645	
HKDU/HDS/ND	189		432		400	372	260		769	490	2.912		98	3.010	
HSR		162									162			162	
DESNO				1.548							1.548			1.548	
HGS									695	1.539	2.234			2.234	
UKUPNO STRANKE DESNICE											62.296	2,83%		63.080	2,79%
Pametno	1.609						1.124			3.268	6.001			6.001	
Za grad	1121	369				468	590				2.548			2.548	
AM	434	467	630	619	536	769	905	1.220		616	6.196			6.196	
Pokret zajedno	205						293	463			961			961	
Regionalisti			762								762			762	
UKUPNO STRANKE CENTRA											10.467	0,48%			0,48%
ORaH	7.815	3.744	3.917	2.799	2.208	4.060	5.071	4.553	2.435	2.228	38.830	1,77%			
RF	370					373		550			1.293				
SRP		502	540					631		678	2.351				
UKUPNO STRANKE LJEVICE											42.474	1,93%			
Neovisne liste	365	6.930	490								7.785	0,35%			

Izvor: izračun Gorana Čulara prema podacima Državnog izbornog povjerenstva (2015a)

^a Postotak je iskazan samo za one liste koje osvojile minimalno jedan posto glasova.

konačnici nije osvojila mandat. Živi zid ostao je bez mandata u III. izbornoj jedinici s 5,3 posto glasova te u VIII. izbornoj jedinici s 5,2 posto glasova, dok stranci Milana Bandića u VII. izbornoj jedinici 5,3 posto glasova nije bilo dovoljno za osvajanje mandata.

U segmentu izbora predstavnika nacionalnih manjina (XII. izborna jedinica) nastavio se trend niske izlaznosti i reizbora postojećih zastupnika (v. *tablicu 2*). No, valja istaknuti kako su, umjesto bošnjačke nacionalne manjine, po prvi put svoju zastupnicu izabrali birači iz redova albanske nacionalne manjine. Također, premda je i u ovoj izbornoj jedinici izborna ponuda bila reducirana u usporedbi s 2011. godinom te se smanjila s 56 na 41 kandidata (Državno izborno povjerenstvo 2015b), zanimljivo je primijetiti kako su kandidate u ovom segmentu izbora bili istaknuti novi izborni akteri poput ORaH-a (kandidatura za zastupnika talijanske nacionalne manjine), stranke Bandić Milan 365 (kandidatura za zastupnika iz redova romske nacionalne manjine), stranke Naprijed Hrvatska! – progresivni savez Ive Josipovića (kandidatura za zastupnika iz redova romske nacionalne manjine), ali i HDZ (kandidatura za zastupnika iz redova njemačke nacionalne manjine), stranka koja nije dosada išla u utrku za mandate rezervirane za nacionalne manjine. Ovakva broj 24 - prosinac 2015.

izborna strategija svjedoči o tome da su, usprkos samouvjerenim predizbornim najavama, izborni akteri bili svjesni neizvjesnosti ovih izbora i izjednačenosti šansi glavnih natjecatelja te su se ponadali "prigrabiti" još pokoji mandat i u ovoj izbornoj jedinici.

HDZ ponovno osvaja sva tri mandata u XI. izbornoj jedinici (*tablica 3*) te na temelju tih glasova u izračunu ukupnih rezultata izbora povećava razliku Domoljubne koalicije naspram koalicije Hrvatska raste s 0,17 (I.-X. izborna jedinica) na 1,25 posto (I.-XI. izborna jedinica), odnosno s izjednačenih 56 : 56 u mandatima na 59 : 56. Izvan Sabora na ovim izborima ostaje niz stranaka desnice, između ostalog i novoosnovana stranka Željke Markić U ime obitelji – projekt domovina, Demokratski savez nacionalne obnove (DESNO) Ante Đapića te Hrvatska građanska stranka Željka Keruma. Naspram nešto manje od tri posto koliko osvaja izvanparlamentarna desnica, centrističke stranke koje su ostale bez saborskih mandata osvojile su 0,48 posto, a izvanparlamentarna ljevica 1,93 posto (*tablica 4*). Premda osvaja mandat u Europskom parlamentu na izborima 2013. godine, ORaH osvaja tek 1,77 posto glasova te je tako, uz već navedenu stranku Željke Markić, jedina stranka koja je ostala izvan Sabora, a dobila je barem jedan posto glasova.

Tablica 5. Razlika između izbornog rezultata i strukture Sabora pri konstituiranju

Stranka	Broj mandata	
	Izborni rezultat	Konstituiranje Sabora
HDZ	50	49
SDP	42	42
Most	19	15
HNS	9	9
Hrvatski laburisti	3	3
IDS	3	3
HSP-AS	3	3
SDSS	3	2
HDSSB	2	2
HSS	1	2
HRID	-	2
HSLS	2	2
HSU	2	2
Bandić Milan 365	2	2
HRAST	1	1
BUZ	1	1
HDS	1	1
Reformisti	1	1
Živi zid	1	1
Nezavisna lista Stipe Petrina	-	1
Neovisni zastupnici	5	7
Broj stranaka^a	18	20

Izvor: izračun autora prema podacima Hrvatskog sabora (2015).

^a U ovom izračunu Most nezavisnih lista tretiramo kao jednu stranku. Usprkos imenu koje sugerira drugačije, Nezavisna lista Stipe Petrina registrirana je kao politička stranka te je stoga tako i brojimo u ovom izračunu.

Od 2000. godine pa do danas, samo je lista Kukuriku koalicije na izborima 2011. uspjela na izborima osvojiti natpolovičnu većinu. Ovogodišnji izbori specifični su pak po tome što su doveli do situacije u kojoj ne samo da niti jedna stranka nema većinu, već je i razlika između prvoplasirane i drugoplasirane liste vrlo malena (tri mandata), a njihovi pojedinačni zaostaci prema natpolovičnoj većini izrazito veliki (Domoljubna koalicija

je 17 mandata ispod većine, a koalicija Hrvatska raste 20 mandata ispod većine). Po prvi puta je stoga za formiranje parlamentarne većine postala ključna trećeplasirana lista, u ovom slučaju lista Mosta.

U ovom se članku ne bavimo procesom postizbornog pregovaranja i sastavljanja parlamentarne većine, no možemo ustvrditi da je Most jedini pravi dobitnik ovih izbora, dok je Domoljubna koalicija predvođena HDZ-om ostvarila Pirovu pobjedu. Osvojila je više glasova i mandata od koalicije Hrvatska raste te naposljetku postala glavnom sastavnicom vladine većine, no ostala je daleko od onoga što je šef HDZ-a Karamarko bio najavljavao (i s obzirom na prethodne izborne rezultate, trendove istraživanja javnog mnijenja te mršave rezultate Milanovićeve vlade mogao očekivati), a to je premoćna pobjeda njegove liste. Pri formiranju lista Domoljubne koalicije HDZ je bio poprilično darežljiv prema svojim izrazito malenim koalicijskim partnerima, no ipak je naposljetku toj stranci pripalo 84,7 posto svih mandata te liste. HSLS je zahvaljujući ovoj koaliciji ponovno postao parlamentarna stranka, a HSP dr. Ante Starčević je osvojio dovoljno mandata za samostalni klub zastupnika. HSS je pak tek postizbornim preslagivanjima profitirao od suradnje s HDZ-om. Naime, Hrvatska seljačka stranka na ovim izborima ponavlja rezultat iz 2011. te osvaja samo jedan mandat, no zahvaljujući dogovoru s većim koalicijskim partnerom i pristanku HDZ-ovih zastupnika s dna liste u V. izbornoj jedinici da ne budu zamjene za prvog na listi, vukovarsko-srijemskog župana Božu Galića, Davor Vlaović ulazi u Sabor kao drugi HSS-ov zastupnik (usp. tablicu 5).

SDP i partneri doživljavaju značajan pad glasova i mandata, no s obzirom na očekivanja i trendove ususret izborima, njihov rezultat je zapravo relativno dobar. Zanimljivo je istaknuti da je HNS uspio sačuvati većinu mandata te unutar liste koalicije Hrvatska raste osvojiti čak 9 mjesta u Saboru, premda se ovoj stranci prognozirao potpuni potop. Hrvatska stranka umirovljenika izgubila je mogućnost samostalnog formiranja zastupničkog kluba, dok su Laburisti prikućivanjem ovoj koaliciji amortizirali značajan gubitak popularnosti koji je započeo lokalnim izborima 2013. te naposljetku izgubili polovicu mandata, no sačuvali samostalni klub zastupnika.

Most osvaja 19 mandata te tako postaje nezaobilazan faktor u slaganju parlamentarne većine. Uspjeh ove stranke koja to zapravo nije, već labavi savez lokalne stranke Most i niza lokalnih neovisnih lista koja nudi vrlo maglovit i heterogen politički program korjenite reforme u gotovo svim javnopolitičkim područjima, zorno svjedoči o manjku povjerenja građana u etablirane stranke i stranačke elite. Labavost i nestabilnost Mosta očitovala se i u činjenici da ga

Tablica 6. Efektivni broj parlamentarnih stranaka, 2000.-2015.

	2000.	2003.	2007.	2011.	2015.	Prosjek
Mandati, I.-X. izborna jedinica	4,48	3,70	2,81	3,46	4,39	3,79
Ukupno	4,63	3,96	3,07	3,82	4,78	4,05

Izvor: izračun autora prema podacima Državnog izbornog povjerenstva (2000-2015)

Tablica 7. Mandatna volatilitnost, 2000.-2015.

	2000.	2003.	2007.	2011.	2015.	Prosjek
Promjena, I.-XIII. izborna jedinica	35,2	27,5	14,2	18,6	22,5	23,6

Izvor: izračun autora prema podacima Državnog izbornog povjerenstva (2000-2015)

^aOvdje se radi o prilagođenom Pedersenovom indeksu, pri kojemu za izračun nije uzeta u obzir promjena u udjelu glasova, već promjena u udjelu mandata.

je četvero zastupnika napustilo prije konstituiranja Sabora. Dvoje zastupnika otišlo je u Prgometovu Hrvatsku inicijativu za dijalog (HRID), jedna je zastupnica postala neovisna, a Stipe Petrina je postao zastupnik istoimene liste. Premda se na prvi pogled može učiniti da je Domoljubnoj koaliciji izmakla pobjeda (samo) zahvaljujući tome što im je Most uzeo glasove, izlazne ankete su pokazale da je trećina birača

Velika većina birača doista je iskoristila mogućnost iskazivanja preferencije za pojedinog kandidata ili kandidatkinju, no visok prag unutar liste koji je bilo potrebno zadovoljiti da bi se "preskočilo" zadani poredak (10 posto), kao i činjenica da birači najviše poznaju istaknute stranačke prvake čija su se imena ionako našla na vrhu liste, rezultirao je time da ova inovacija unutar postojećeg izbornog modela nije imala značajnog utjecaja na sâm ishod izbora

Mosta na prethodnim izborima glasovala za Kukuriku koaliciju, petina uopće nije izašla na izbore, preko 38 posto ih je glasovalo za druge stranke, a tek nešto malo više od 11 posto ih je glas dalo HDZ-u (Bagić 2015b). Prema tome, uspjeh

Mosta leži u privlačenju biračkih apstinenata i novih (mladih) birača, u prikupljanju glasova birača željnih "treće opcije" (što god to kome predstavljalo) koji se inače na svakim izborima rasprše na razne liste od kojih većina ne prijeđe izborni prag, ali i u činjenici da razočaranje prethodnom vladom nije automatizmom pretočeno u rast potpore koaliciji predvođenoj HDZ-om.

Pred ove izbore predstavnici HDSSB-a su isticali kako će upravo oni biti jezičac na vagi u stvaranju parlamentarne većine. No, birači su kaznili slavonske nacionalne regionaliste i pokazali neslaganje s njihovom oštrom retorikom i militarističkom ikonografijom, tako da je stranka Branimira Glavaša, koji inače čeka ishod prijepora Ustavnog i Vrhovnog suda oko osuđujuće presude za počinjenje ratnih zločina, pala sa sedam (na početku prošlog saziva šest, do prelaska HDZ-ovca Josipa Salapića) na samo dva saborska mandata. Za razliku od prethodnih izbora, na ovima Milan Bandić uspijeva kapitalizirati svoju popularnost izvan Zagreba te osvaja dva mandata. Nasuprot njemu koalicija predvođena dvojcem Čačić-Josipović osvaja tek jedan mandat, onaj Radimira Čačića u trećoj izbornoj jedinici. Bivši predsjednik se tako nakon velikih planova o značajnom utjecaju na stranačku scenu naposljetku našao odbačen, izvan parlamenta. Živi zid, kao jedina istinski protusustavska stranka u Saboru, osvaja jedan mandat te tako Ivan Vilibor Sinčić, trećeplasirani na zadnjim predsjedničkim izborima, sjeda u saborske klupe. Pogled na *tablicu 5* otkriva da su ovi izbori, usprkos reduciranoj izbornoj ponudi, zahvaljujući širokim koalicijama, ponovno uveli pregršt stranaka u Sabor. Nasuprot 2007. i 2011. godini, kada je u Saboru bilo 11, odnosno 13 stranaka (Čular 2013: 6), na ovogodišnjim izborima u parlament je ušlo čak 18 stranaka, a neizbornom parlamentarizacijom u periodu između proglašenja rezultata i konstituiranja Sabora taj broj je narastao na čak 20. Tolikim brojem parlamentarnih stranaka ovi izbori više podsjećaju na situaciju u tranzicijskoj Poljskoj ranih 1990-ih godina, nego li na demokraciju s konsolidiranim stranačkim sustavom.

Tablica 8. Mandatni udio dviju najvećih stranaka, 2000.-2015.

	2000.	2003.	2007.	2011.	2015.	Prosjek
HDZ	30,5	43,4	43,1	29,1	33,1	35,8
SDP	28,5	22,4	36,6	40,4	27,8	31,1
Ukupno	58,9	65,8	79,7	69,5	60,9	67,0

Izvor: izračun autora prema podacima Državnog izbornog povjerenstva (2000-2015)

Tablica 9. Raspodjela mandata, 2000.-2015.^a

	2000.			2003.			2007.			2011.			2015.			Prosjek		
	HDZ	SDP	Ostali	HDZ	SDP	Ostali	HDZ	SDP	Ostali	HDZ	SDP	Ostali	HDZ	SDP	Ostali	HDZ	SDP	Ostali
I.	3	6	5	5	5	4	4	8	2	4	8	2	3	6	5	3,8	6,6	3,6
II.	4	4	6	6	3	5	5	6	3	4	7	3	4	4	6	4,6	4,8	4,6
III.	4	5	5	4	3	7	4	5	5	4	5	5	3	3	8	3,8	4,2	6,0
IV.	3	4	7	7	1	6	6	4	4	3	5	6	5	3	6	4,8	3,4	5,8
V.	5	3	6	8	3	3	8	4	2	6	5	3	6	3	5	6,6	3,6	3,8
VI.	4	5	5	6	4	4	6	6	2	3	6	5	5	5	4	4,8	5,2	4,0
VII.	4	5	5	7	4	3	6	6	2	4	8	2	5	5	4	5,2	5,6	3,2
VIII.	2	3	9	3	4	7	3	7	4	2	6	6	2	5	7	2,4	5,0	6,6
IX.	5	4	5	9	2	3	10	4	0	7	4	3	8	4	2	7,8	3,6	2,6
X.	5	5	4	7	4	3	8	5	1	4	5	5	5	4	5	5,8	4,6	3,6

Izvor: izračun autora prema podacima Državnog izbornog povjerenstva (2000-2015)

^a Mandati koje su osvojile nestranačke osobe na listama HDZ-a i SDP-a se u izračunu tretiraju kao mandati koje su osvojile te stranke.

Odstupajući izbori?

U mladoj demokraciji poput Hrvatske, koja iza sebe nema velik broj izbornih ciklusa, pomalo je nezahvalno pridruživati pojedinim izborima koji odskaču od prosječnog i uobičajenog nazive poput "kritični" ili pak "odstupajući" (blaži termin koji implicira značajnu, no ne i dramatičnu promjenu, kao što je to slučaj kod kritičnih izbora. Pa ipak, izbore 2000. te izbore 2011. (u manjoj mjeri) se može doista okarakterizirati kao kritične

Uspjeh Mosta leži u privlačenju biračkih apstinenata i novih (mladih) birača, u prikupljanju glasova birača željnih "treće opcije" (što god to kome predstavljalo) koji se inače na svakim izborima rasprše na razne liste od kojih većina ne prijeđe izborni prag, ali i u činjenici da razočaranje prethodnom vladom nije automatizmom pretočeno u rast potpore koaliciji predvođenoj HDZ-om

izbore (Kasapović 2011: 4). Ranije u tekstu smo već detektirali da ovi izbori svojom izlaznošću ne odstupaju od dosadašnjih izbora, tj. prate trend niske izlaznosti opažen i u ranijim izbornim ciklusima. Stoga ne možemo govoriti da je na ovim izborima

došlo do značajne mobilizacije birača, premda je Most svakako među onih spomenutih 20 posto birača koji nisu glasovali 2011. privukao ne samo puno mladih birača, već i dio biračkih apstinenata. Također je istaknuto kako je izborna ponuda reducirana i okrupnjena u manjem broju koalicijskih lista, što naposljetku ne rezultira manjim, već štoviše, većim ukupnim brojem stranaka zastupljenih u Saboru. Dapače, broj stranaka koje su osvojile saborske mandate niti na jednim drugim izborima do sada nije bio toliko velik. No, ukupan broj stranaka nije jedini relevantan pokazatelj naravi stranačkog sustava. Stoga nam možda ipak više govori usporedba rezultata prema Laakso-Taagepera indeksu (indeks fragmentiranosti stranačkog sustava) za izbore od 2000. do 2015. godine. Ako se fokusiramo samo na mandate osvojene u deset nacionalnih izbornih jedinica, možemo reći da se efektivni broj parlamentarnih stranaka kretao od 4,48 2000. godine do najnižih 2,81 2007. godine, uz prosječnu vrijednost od 3,79 (tablica 6). Ovogodišnji izbori su s rezultatom od 4,39 stupanj fragmentiranosti parlamentarnog stranačkog sustava vratili gotovo petnaest godina unatrag, tj. poništili trendove njegovog smanjivanja. Uzmemo li u obzir pak ukupni rezultat, dakle izračun efektivnog broja parlamentarnih stranaka na temelju svih 12 izbornih jedinica, vrijednosti su još i više, te ovogodišnji rezultat od 4,78 premašuje petnaestogodišnji prosjek od 4,05, ali i dosadašnji najviši rezultat od 4,63 iz 2000. godine. Stranačke sustave čiji je efektivni broj parlamentarnih stranaka između 3 i 4 obično vežemo uz pojam umjerenog pluralizma koji označava relativno nisku fragmentiranost (usp. Kasapović 2003: 85). Ovi izbori približili su se vrijednosti na Laakso-Taagepera indeksu od skoro pet te, u kombinaciji s podatkom o ukupno 18 stranaka s parlamentarnim statusom, svakako svjedoče o izrazito fragmentiranom stranačkom sustavu.

Nasuprotno ovoj promjeni na razini fragmentiranosti parlamentarnog stranačkog sustava, ovi izbori u longitudinalnoj komparaciji ne donose značajno odstupanje na razini oscilacija u biračkom ponašanju, tj. u ukupnoj volatilitnosti. Volatilitnost, koja je na ovim izborima iznosila 22,5, nastavila je postupni

trend rasta koji je započeo na izborima 2007. godine, no ne odstupa značajno od prosjeka za cijelo promatrano razdoblje (*tablica 7*). Prema tome, ovaj pokazatelj ne može upućivati na značajniji poremećaj u stabilnosti stranačkog sustava.

**Pravi značaj ovih izbora moći
ćemo tek retrospektivno odrediti,
kada saznamo jesu li ovi pomaci
i promjene rezultirali trajnijim
promjenama u biračkom ponašanju
i stranačkom natjecanju ili se ipak
radilo o prolaznim trenutcima koji
su samo uzdrmali, no ne i narušili
dosada postignutu sistemsku
ravnotežu**

Međutim, kao zanimljiv se pokazuje izračun promjene u mandatnom udjelu dviju najvećih stranaka, HDZ-a i SDP-a. Naime, već dobar dio godina značajan broj promatrača i proučavatelja izbora i stranačkog sustava u Hrvatskoj ističe bipolarnu narav stranačkog natjecanja u našoj zemlji, tj. strukturiranje natjecanja oko dviju glavnih stranaka koje tvore pol desnog centra i pol lijevog centra. Dok su 2000. godine osim ove dvije stranke još uvijek značajan broj mandata osvajali i HSLS i HSS, od 2003. doista kreće proces okrupnjavanja stranačke scene oko HDZ-a i SDP-a, koji svoj vrhunac doživljava 2007. godine kada zajednički mandatni udio dviju najvećih stranaka doseže gotovo 80 posto (v. *tablicu 8*). Ovaj udio počinje ponovno opadati, te se na ovim izborima spušta ispod prosjeka i približava vrijednostima iz 2000. godine..

Naposljetku, pogled na *tablicu 9*, koja pokazuje raspodjelu mandata u deset nacionalnih izbornih jedinica između HDZ-a, SDP-a i svih ostalih stranaka, otkriva nam da je na izborima 2015. godine u gotovo svim dijelovima zemlje došlo do stanovitog povećanja broja mandata ostalih stranaka. No, taj pomak nije narušio već utvrđenu sklonost nekih dijelova zemlje lijevom, odnosno desnom centru. Primjerice, HDZ, koji u cijelom promatranom razdoblju najbolje rezultate ostvaruje u IX. izbornoj jedinici, i na ovim je izborima ostvario upravo u tom dijelu najbolji rezultat te je on s osam mandata čak blago iznad petnaestogodišnjeg prosjeka.

Uzevši sve navedene i razmatrane aspekte u obzir, možemo reći kako svi pomaci i promjene, detektirani na ovim izborima, ne mogu navesti na zaključak da se radi o kritičkim izborima, no doista se radi o parlamentarnim izborima koji imaju odstupajući karakter te mogu potencijalno upozoriti na šire i dalekosežnije promjene stranačkog sustava.

Zaključak

Ovogodišnji parlamentarni izbori unijeli su novine u obrasce stranačkog natjecanja te učinili stranački sustav manje stabilnim i preglednim, a izbore i proces formiranje parlamentarne većine manje predvidljivima. Izbori za osmi saziv Sabora pokazali su da je izborni sustav relativno dobro prohodan i otvoren za nove izborne igrače koji dovode u pitanje postojeće stranačke elite. Bilo bi vjerojatno odveć smjelo ustvrditi da je došlo do stanovite dekonsolidacije stranačkog sustava u Hrvatskoj, no svakako možemo zaključiti da je stranačko natjecanje postalo značajno dinamičnije. Pravi značaj ovih izbora moći ćemo tek retrospektivno odrediti, kada saznamo jesu li ovi pomaci i promjene rezultirali trajnijim promjenama u biračkom ponašanju i stranačkom natjecanju ili se ipak radilo o prolaznim trenutcima koji su samo uzdrmali, no ne i narušili dosada postignutu sistemsku ravnotežu.

Bilješke

- 1 Uredništvo i autor se zahvaljuju Goranu Čularu, docentu na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu, na izradi *tablica 1-4* s agregiranim i analiziranim rezultatima parlamentarnih izbora 2015. godine.

Literatura

- Bagić, D. (2015a). Što preferencijalno glasovanje govori o snazi i doprinosu manjih stranaka? <http://dragan.bagic.info/wp/blog/2015/11/11/sto-preferencijalno-glasovanje-govori-osnazi-i-doprinosu-manjih-stranaka/> (pristupljeno 18. studenog 2015.)
- Bagić, D. (2015b). *Glasačka povijest birača Mosta – podaci izlaznih anketa*. <http://dragan.bagic.info/wp/blog/2015/11/15/glasacka-povijest-biraca-mosta-podaci-izlaznih-anketa/> (pristupljeno 18. studenog 2015.)
- Čular, G. (2013). Političko predstavništvo u Hrvatskoj: predstoji li korjenita promjena stranačkog sustava? *Političke analize*. 4 (13): 3-11.
- Državno izborno povjerenstvo (2015a). *Izbori za zastupnike u Hrvatski sabor: potpuni rezultati izbora*. <http://www.izbori.hr/140zas/rezult/1/nrezultati.html> (pristupljeno 18. studenog 2015.)
- Državno izborno povjerenstvo (2015b). *Kandidatura – statistički podaci*. [http://www.izbori.hr/izbori/ws.nsf/954F6FCC6FBA0326C1257EE800340BD2/\\$FILE/statistika_kandidature_2015.pdf](http://www.izbori.hr/izbori/ws.nsf/954F6FCC6FBA0326C1257EE800340BD2/$FILE/statistika_kandidature_2015.pdf) (pristupljeno 18. studenog 2015.)
- Kasapović, M. (2011). Drugi kritični izbori u Hrvatskoj – slom jednog modela vladanja. *Političke analize*. 2 (8): 3-9.
- Kasapović, M. (2003). *Izborni leksikon*. Zagreb: Politička kultura.
- Sabor (2015). *Zastupnici 8. saziva Hrvatskoga sabora*. <http://www.sabor.hr/zastupnici> (pristupljeno 1. veljače 2016.) ■